

BẢN DỊCH MỚI *GIA ĐỊNH THÀNH THÔNG CHÍ*

Nguyễn Thanh Lợi

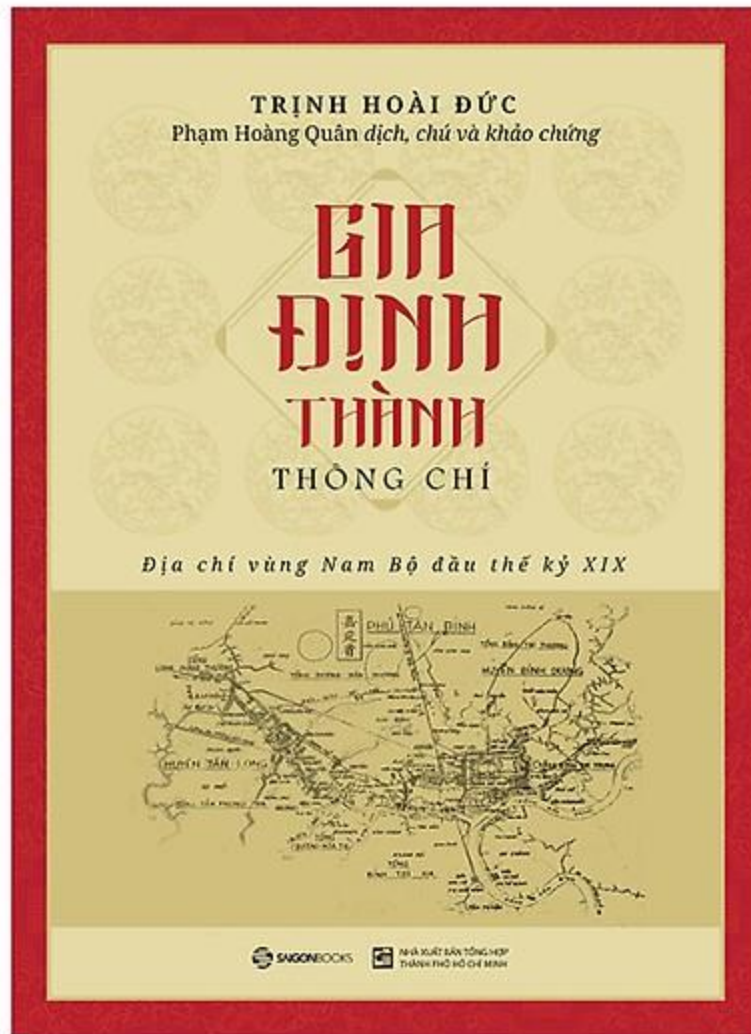
Gia Định thành thông chí (1820) là cuốn địa chí được Trịnh Hoài Đức (1765-1825) được biên soạn khá công phu, luôn được sử dụng khi nghiên cứu về miền Nam Việt Nam.

Sách chia làm 6 phần (6 quyển), ghi chép về 5 trấn ở miền Nam Việt Nam dưới triều Gia Long (Phiên An, Biên Hòa, Định Tường, Vĩnh Thanh và Hà Tiên). Quyển 1 (*Tinh dã chí*): vị trí đất Gia Định ứng với phạm sao, phụ thêm nhận định về khí hậu. Quyển 2 (*Sơn xuyên chí*): núi rừng, gò giồng, sông rạch, cồn bãi, bung biển, biển đảo. Quyển 3 (*Cương vực chí*): lịch sử khai thác đất Gia Định; việc giao thiệp với Cao Miên và Xiêm La; tình hình các dân tộc Việt, Cao Miên, Hoa; biên giới quốc gia, địa giới các trấn, phủ, huyện, tổng; danh mục thôn ấp. Quyển 4 (*Phong tục chí*): phong tục, tín ngưỡng, ăn mặc, nhà cửa, ngôn ngữ. Quyển 5 (*Vật sản vật chí*): nông sản, mùa vụ, thực vật, động vật, thổ sản. Quyển 6 (*Thành trì chí*): cơ quan quản lý hành chính và quân sự, lý sở, công sở, đồn lũy, bến cảng, chùa chiền, đường sá...

Năm 1972, Nha Văn hóa Phủ Quốc vụ khanh đặc trách Văn hóa (Sài Gòn) đã xuất bản bản dịch tiếng Việt đầu tiên của *Gia Định thành thông chí* trọn bộ 3 tập, có kèm chữ Hán, do Tu Trai Nguyễn Tạo dịch.

Năm 1998, bản dịch *Gia Định thành thông chí* được ấn hành, cũng in kèm chữ Hán, do Đỗ Mộng Khương và Nguyễn Ngọc Tĩnh dịch, Đào Duy Anh hiệu đính và chú thích. Nếu so sánh với bản dịch *Nam Kỳ lục tỉnh dư địa chí* thoát thai từ *Gia Định thành thông chí* của Thượng Tân Thị (1944), hoặc bản dịch của Nguyễn Tạo (1972) và bản dịch tiếng Pháp *Gia Định thung chi* của Aubaret (1863) thì bản dịch của Viện Sử học tốt hơn, tuy không phải không còn nhược điểm.

Năm 2005, Nxb Tổng hợp Đồng Nai cho xuất bản *Gia Định thành thông chí*, do Lý Việt Dũng dịch và chú giải, có in kèm văn bản chữ Hán. Bản dịch này đã kế thừa được những thành tựu ở các bản dịch trước, đồng thời cũng hạn chế bớt những khiếm khuyết của các dịch giả đi trước.

Đầu năm 2019, Nxb Tổng hợp Thành phố Hồ Chí Minh và SaigonBooks đã cho ra mắt bạn đọc bản dịch tiếng Việt (744 trang, khổ 20x27cm), do nhà nghiên cứu Phạm Hoàng Quân dịch, chú và khảo chứng. Trong bản dịch lần này, dịch giả đã chỉ ra những hạn chế của các bản dịch trước như chưa phân tích kỹ văn bản gốc, không kê cứu đối chiếu bản đồ, không chú thích đầy đủ. Những nhược điểm đó đã được Phạm Hoàng Quân khắc phục bằng việc chú giải, khảo chứng, hiệu khám, đính chính được nhiều chỗ sai lầm hay còn giải thích chưa rõ ràng ở các bản dịch cũ. Phần *Cương vực chí* trong nguyên bản chứa đựng không ít sai sót, như mô tả sai về địa lý, phương hướng, khoảng cách, vị trí của các con sông, ngọn núi. Hoặc ở phần *Thành trì chí*, tình hình cũng tương tự như vậy. Điều này gây khó khăn không ít cho việc kê cứu. Dịch giả đã chú thích gần một ngàn địa danh trong

phần *Xuyên sơn chí* (quyển 2), chú giải vài trăm địa danh trong *Cương vực chí* (quyển 3) và *Thành trì chí* (quyển 6), đối chiếu với tên gọi hiện nay, xác định đối tượng địa danh thuộc địa bàn đến cấp xã (một số ít đến địa bàn cấp ấp). Đây là những nội dung bạn đọc thường tra cứu nhất khi sử dụng sách này.

Trong bản dịch này, Phạm Hoàng Quân cũng đưa ra cách dùng từ ngữ để dịch cho sát hợp. Ví dụ như khi nói về dòng chảy, nguyên tác dùng những từ như *giang, khe, cầu, kinh* và được dịch ra là *sông, khe, ngòi, kênh* thì nay được gọi là *sông, rạch, xẻo, ngả, tắt, ngọn...* vừa sát sao trong văn bản mà vẫn gần gũi với thực tế, bảo đảm tính địa phương.

Kế thừa thành tựu ở các bản dịch trước, với ưu thế của một người nghiên cứu cổ sử và đã có nhiều nghiên cứu về địa lý học nên lịch sử, nên Phạm Hoàng Quân đã có nhiều đóng góp trong việc đưa ra một bản dịch chất lượng cao, thể hiện qua sự công phu và cẩn trọng trong các thao tác dịch thuật, về một cuốn sách địa chí sáng giá của miền Nam. Một bản in chữ Hán kèm theo bản dịch này là vô cùng cần thiết, nhất là đối với người nghiên cứu, điều mà người đọc chờ đợi ở lần tái bản.